

Олександра Дубасенюк

Житомирський державний університет імені Івана Франка

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ ВІДОМОГО ПОЛЬСЬКОГО ДИДАКТА Ч. КУПІСЕВИЧА

У статті аналізуються погляди відомого польського дидакта Ч. Купісевича щодо модернізації системи освіти і шляхів підвищення ефективності процесу навчання: обов'язковість навчання і виховання, безперервність освіти, горизонтальна і вертикальна "прохідність" системи освіти; всебічні можливості навчання і виховання, широкий профіль підготовки, гнучкість системи освіти.

В умовах подальшого науково-технічного прогресу, поширення євроінтеграційних процесів в освітньому просторі продовжує актуалізуватися проблема навчання і виховання сучасної молоді. Проте інноваційні пошуки повинні враховувати набутий досвід учених-дидактів, які заклали підвалини теорії і практики навчання. У цьому напрямі набуває особливої значущості педагогічна діяльність і наукові праці відомого польського дидакта Чеслава Купісевича, який на основі вивчення зарубіжного досвіду, наукових праць у сфері дидактики Я. А. Коменського, Ю. К. Бабанського, Л. І. Божович, А. Гельмонта, М. О. Данілова, Б. П. Єсіпова, І. Я. Лернера, Є. С. Рабунського, М. М. Скаткіна [1–5] та ін. розробив загальну дидактичну теорію і методику. Зокрема Ч. Купісевич зробив значний внесок у розвиток теорії і практики проблемного навчання, у зв'язку з чим проводив експериментальні дослідження методів та прийомів попередження і ліквідації неуспішності школярів у навчальних закладах різних типів і ступенів. У сфері програмованого навчання розробив і впровадив оригінальний спосіб програмування, названий ним "варшавською" або "блоковою" системою, який полегшує учням виконання різних інтелектуальних операцій та ефективно використання набутих знань при вирішенні певних проблем [6–9]. На основі нового способу програмування вчений підготував оригінальний підручник "Основи загальної дидактики" (1973, рос. переклад 1986), у якому розглядаються питання загальної і часткової дидактики; виявляється співвідношення освіти, навчання й учіння; висвітлюються педагогічні теорії, принципи, методи, дидактичні засоби і форми навчання та умови модернізації освіти [6].

Мета статті полягає в тому, щоб проаналізувати погляди польського дидакта Ч. Купісевича щодо тенденцій у сфері освіти та умов модернізації системи освіти і виявити шляхи підвищення ефективності процесу навчання.

На основі вивчення стану освіти у розвинених країнах Ч. Купісевич виділяє умови модернізації системи освіти. На його думку, раціональність

системи освіти визначається загальними концепціями, відповідно до яких вона була побудована, а також умовами, в яких вона функціонує. Учений виділяє деякі переваги й недоліки сучасних систем освіти [6; 8].

Ч. Купісевич наголошує: незадоволення результатами діяльності існуючих систем освіти, що проявляється зокрема в гострих настурах на ці системи, призводить до того, що в багатьох країнах здійснюється фундаментальна перебудова сучасних інституціональних форм навчання і виховання дітей, молоді й дорослих. У таких країнах, як Японія, Німеччина, США, Канада і Польща, створено навіть особливі робочі групи або комітети експертів, завдання яких полягало в оцінці функціонування системи освіти і проектуванню основних напрямів її перебудови. Аналогічним чином ця проблема вирішується і ЮНЕСКО, у межах якого організовано міжнародну Комісію з питань розвитку освіти й виховання і публікація підготовленого цією комісією документа під назвою "Learning to be" ("Вчитися, щоб бути") [6, с. 319].

Важливо знову звернутися до ідей Ч. Купісевича, оскільки багато в чому вони випередили свій час і збігаються з нагальними проблемами навчання та сучасним станом освіти. Учений зазначає, що в опублікованих звітах і книгах по-різному оцінюється наявний стан освіти і виховання, передусім система освіти, а також висловлюються різні пропозиції щодо зміни стану, що відбулися в освіті. Так, у матеріалах, присвячених аналізу стану освіти і виховання в Польщі, на перший план висуваються проблеми змістово-організаційного і методичного характеру, особливо проблеми необхідності реформи навчальних програм, інтенсифікації існуючих методів навчально-виховної роботи, а також встановленню більш тісних зв'язків школи з іншими організаціями, освітніми і виховними установами, тобто із сім'єю, громадськими і професійними організаціями, виробничими підприємствами, а також із засобами масової передачі інформації.

Ч. Купісевич виявляє загальні оцінки й тенденції в галузі освіти. В основі реформ, які вже проведені в багатьох країнах або тільки представлені в різних документах як окремих країн, так і міжнародних організацій, реформ, що стосуються стану просвіти й освіти, обґрунтовується твердження про те, що основу перебудови сучасних систем освіти повинні скласти вимоги обов'язковості навчання і виховання, безперервності освіти, горизонтальної і вертикальної "прохідності" системи освіти, можливості навчання і виховання та інших чинників формування особистості, широкого профілю підготовки, гнучкості систем освіти, їхньої адаптації до змін, що відбуваються в соціальному, виробничому і культурному житті. Ці вимоги слід співвіднести з умовами країни.

Вимога всезагальності навчання. На думку дидакта, кожна дитина повинна мати гарантований доступ до вищих рівнів "освітніх сходинок", що включають вищу освіту, післядипломне навчання й аспірантуру. Єдиним показником його навчальної біографії стають здібності і якості характеру, а не соціальне походження, територіальні умови, спроможність батьків тощо. Успішна реалізація цієї вимоги залежить, вочевидь, від багатьох причин, серед яких: розвиненість шкільної мережі, мережі інтернатів і установ, що займаються позашкільною роботою з дітьми і молоддю, а також професійні консультації. З розвитком шкільної мережі, наприклад, пов'язано питання доставки сільських дітей у школи, які, порівняно з малокомплексними, мають кращу організацію і кращі кадри у розпорядженні, належне обладнання і навчальні посібники [6, с. 321].

Ч. Купісевич зазначав, що успішне виконання вимоги всезагальності освіти залежить і від гарантії всім дітям по можливості рівного шкільного старту. Залишається фактом, що деякі діти досягають шкільної зрілості вже у віці 5–6 років, тоді як інші досягають такої зрілості значно пізніше. Учений пропонує для усунення такого запізнення і пом'якшення диспропорції організувати при початкових школах спеціальні вирівнювальні класи й оточити дітей, що навчаються в них, педагогічною, психологічною і медичною турботою. Експерименти, які проводилися в Польщі в цьому напрямі, повною мірою підтверджують доцільність таких заходів.

Ученим рекомендовано також створення для учнів, що не встигають у навчанні, особливих, перехідних вирівнювальних груп, що мають на меті усунення дефектів і прогалин у знаннях з одного або декількох предметів. Про це свідчать і відповідні результати досліджень: вирівнювальні групи корисні як для боротьби з другорічництвом і відставанням, так і для залучення учнів до колективної роботи, що вимагає спільних організаційних зусиль при вирішенні різноманітних теоретичних і практичних проблем.

Вимога безперервності навчання. З погляду Ч. Купісевича, сучасна система освіти повинна не лише забезпечувати кожному громадянину вільний доступ до вищих рівнів освітніх ступенів, що витікає із уже розглянутої вимоги всезагальності, але й передбачає створення умов для постійного, систематичного підвищення рівня вже наявної кваліфікації, для оновлення отриманих знань. Така діяльність повинна здійснюватися у вигляді інституційної діяльності, що систематично організовується через певні інтервали часу підприємствами спільно з відповідними науково-дослідними і науково-дидактичними установами. Робота у сфері підвищення професійної кваліфікації і оновлення наявних знань перестає бути приватною справою окремих осіб, засобом, що служить для задоволення їх особистих інтересів. Вона стає однією з умов подальшого прогресу науки і техніки, умовою розвитку виробництва та культури і

перетворюється на важливе громадське завдання, значення якого, як і раніше, має зростати пропорційно швидкості накопичення людством нових знань про світ.

Система освіти повинна бути збагачена і розширена таким чином, щоб разом із традиційними елементами, якими є школи різних типів і рівнів, вона охоплювала і різного типу післядипломні форми навчання, а також інституційну аспірантську та докторантську підготовку. Рівень таких форм навчання, вочевидь, буде різним, оскільки вони мають охоплювати випускників як середніх, так і вищих шкіл і навіть осіб, що мають нижчі вчені ступені. Прогнозується, що періодична участь у таких заходах стане для представників деяких спеціальностей обов'язковою.

Таким чином, наголошує Ч. Купісевич, виявляється, що у контексті вимоги безперервності освіти жоден рівень навчання, включаючи й вищу освіту, не може розглядатися як замкнутий та ізольований від інших. При цьому вертикальна структура, що характерна для безперервного підвищення кваліфікації із цієї спеціальності, частіше, ніж тепер, перетинатиметься з горизонтальними структурами, в якості яких виступають окремі наукові дисципліни. Підґрунтям для таких прогнозів є не лише постійне зростання значення міждисциплінарних досліджень, що вимагають підготовки, яка виходить за межі однієї спеціальності, але й підвищення рівня загальної освіти людей, працюючих у різних сферах професійної діяльності [6, с. 323].

Вимога прохідності. Ця вимога є однією з найважливіших у сфері модернізації системи освіти, бо від її реалізації залежить взаємозв'язок між окремими елементами, що утворюють цю систему як у вертикальному, так і в горизонтальному напрямках. Забезпечення прохідності навчання у вертикальному напрямі здійснюється відносно просто, головним чином воно зводиться до ліквідації так званих тупиків. Значно складніше забезпечити реалізацію цієї вимоги відносно горизонтальної структури. У цьому випадку організаційно-структурні зміни в системі освіти, що забезпечують вертикальну прохідність, виявляються недостатніми. Окрім них необхідні також певні програмні зміни, спрямовані на встановлення внутрішнього зв'язку між годинами навчального матеріалу, в галузі споріднених предметів і напрямів навчання, таких, наприклад, як біологія й хімія, математика й фізика, педагогіка і психологія. Ч. Купісевич підкреслює, що вимога горизонтальної прохідності може бути реалізована тільки в перші роки навчання в середній школі і на перших курсах навчання у вищій, а не в повному циклі навчання, як це є у разі прохідності у вертикальному напрямі. Проте навіть часткова горизонтальна прохідність забезпечує певні переваги, дозволяючи, наприклад, заміну випадково вибраного предмета або такі напрями навчання, які найбільшою мірою відповідають

інтересам і можливостям учнів / студентів і вже тому заслуговують на увагу[6, с. 324].

Ч. Купісевич зазначає, що розглянуті вище вимоги стосовно модернізації системи шкільної освіти належать найперше до питань організаційно-структурного характеру і тільки частково, як, наприклад, у разі прохідності, до програмних проблем.

Вимога врахування великих можливостей навчання і виховання. Звісно, наголошує Ч. Купісевич, як учні середньої школи, так і студенти, які починають навчатися у вищому навчальному закладі, вже мають певний рівень інтелектуального розвитку, володіють необхідною сукупністю знань і умінь, набутих з позашкільних джерел, мають певні інтелектуальні потреби й інтереси, певні риси характеру. При цьому у процесі навчання в середній школі або у ВНЗ вони піддаються різним зовнішнім діям, таким як сімейні обставини, ровесники, додаткові заняття, засоби масової інформації тощо, які формують погляди й інтереси молоді, постають для них джерелом знань про природу, техніку, суспільство й культуру, що дає їм матеріал для роздумів, а нерідко й готові зразки для наслідування. За таких умов школа і вуз залишаються для учнів і студентів важливими, але не єдиними джерелами знань про світ і чинники, що формують особистість.

Вимога широкого профілю підготовки. Відповідно до цієї вимоги, зазначає вчений, професійна освіта на рівні середньої школи і спеціальна освіта у вищих навчальних закладах мають спиратися на широку основу загальної освіти. Загальна освіта дозволяє людині (що просто необхідно в епоху механізації, автоматизації і комп'ютеризації виробничих процесів) зрозуміти теоретичні основи своєї професії, дає їй можливість швидкої перекваліфікації, коли в цьому виникає потреба у зв'язку з перетвореннями, що відбуваються у виробничій сфері під впливом науково-технічного прогресу і що породжують необхідність її подальшої модернізації. У результаті науково-технічної революції відбуваються стрімкі зміни на виробництві: колись традиційні професії повністю зникають або набувають зовсім іншої форми. Водночас виникають абсолютно нові професії, про що переконливо свідчить практика останніх років.

Сучасна система освіти, наголошує Ч. Купісевич, безумовно має враховувати такі зміни. Для цього система освіти повинна забезпечити випускників професійних шкіл і вищих навчальних закладів широким профілем освіти. Зміст такої освіти повинен складатися з так званих інструментальних дисциплін, тобто рідної мови, принаймні двох іноземних мов і математики, а також профілюючих дисциплін. Перші повинні стати загальними для всіх напрямів професійної освіти і деяких спеціалізацій у вищих навчальних закладах. Другі відповідають основним

видам людської діяльності і створюють теоретичне підґрунтя для широкого кола споріднених професій [8].

Урахування вимоги широкого профілю навчання у процесі модернізації шкільної системи, за Ч. Купісевичем, має також полегшити реалізацію розглянутої раніше вимоги горизонтальної прохідності в системі середньої і вищої освіти. Збільшуючи цикл спрямованої загальної освіти, ми віддаляємо на пізніший період момент вибору професії, що дозволяє зменшити кількість помилок, що допускаються в цьому питанні. Крім того, забезпечення учням і студентам широких, оперативних загальних знань полегшує правильний вибір певної професії у рамках цього напряму навчання в професійній школі або спеціалізації у вищому навчальному закладі.

Вимога гнучкості. Ч. Купісевич підкреслює: швидкі темпи приросту наукових знань, зміни, що відбуваються у зв'язку з цим, у господарському, громадському і культурному житті, а також акселерація інтелектуального розвитку дітей і молоді, що не зустрічалася раніше, породжують необхідність перетворення освіти на гнучку систему, таку, що легко пристосовується до нових, мінливих умов життя. Такі зміни особливо потрібні в навчальних програмах. Сучасна система шкільної освіти повинна якнайшвидше включати в навчальні програм новітні відкриття, теорії і навіть наукові гіпотези. У зв'язку з цим у навчальних планах і програмах слід виділити певну кількість годин на вивчення з учнями тематики, що належить до новітніх досягнень науки у сфері цієї дисципліни. Професійно підготовлені до роботи вчителі зуміли б використати цей час з користю для інтелектуального розвитку учнів.

Велика гнучкість потрібна і в організації навчально-виховної роботи. У сучасній шкільній системі перевага надається головним чином роботі з учнями та студентами, які мають середні здібності, що позначається на розвитку слабких і дуже здібних учнів і студентів, зокрема обдарованої молоді. Тому варто було б послабити жорсткі рамки традиційної класно-урочної системи навчання в початковій і середній школах, наприклад, шляхом надання здібним учням можливості більш швидкого закінчення навчання. Можливо, доцільним було б створення двох або трьох варіантів програми з кожного предмета навчання, що дозволило б особливо здібним учням, наприклад, у галузі природничо-математичних дисциплін, розвивати свої здібності саме в цьому напрямі, при одночасному виконанні програмного мінімуму з важких для них гуманітарних предметів. При цьому необхідно прагнути максимально розвивати здібності кожного учня або студента [6, с. 328]

Те ж саме стосується і ВНЗ – кожен студент має отримувати ті знання, які відповідають його здібностям і працьовитості.

Розглянуті вимоги, виділені Ч. Купісевичем, напевно не вичерпують тих критеріїв оцінки і результатів, які визначають чіткість і однозначність

напряму роботи з модернізації системи освіти. Перелік цих критеріїв можна було б доповнити, наприклад, вимогою економічності, яка відображала б потребу прийняття оптимальних рішень як з педагогічної, так і з економічної точок зору. У перелік слід було б включити і вимогу узгодження напрямів навчання з перспективними планами розвитку народного господарства й культури і визначити реальні потреби у фахівцях з різних галузей діяльності.

До основних умов модернізації процесу навчання Ч. Купісевич відносить і ті, які повинні бути спрямовані на підвищення рівня ефективності цього процесу відповідно до сучасних вимог. Учений зазначає, що й нині слід враховувати відомі принципи навчання, зокрема такі, як наочність, свідомо й активна участь учнів у процесі навчання, доступність і поступове нарощування рівня утруднення матеріалу, систематичність, зв'язок теорії з практикою тощо. У контексті таких спроб було здійснено низку експериментальних досліджень, серед яких особливої уваги заслуговують новітні дослідження, що стосуються проблеми підвищення ефективності, так званих активних методів і організаційних форм навчання.

Важливу роль, як відомо, відіграють педагоги, тому зростають вимоги до підготовки всіх учителів на рівні вищої освіти. Вища освіта необхідна вчителю з багатьох причин, зокрема у зв'язку з вимогою щодо гнучкості шкільної системи, яка потребує змістової і методичної підготовленості вчителя, враховуючи періодичну модернізацію навчальних програм. Педагогу слід також бути готовим до самостійного оновлення окремих програмних положень, до збагачення програм новітніми досягненнями науки. Крім того, наголошує Ч. Купісевич необхідно враховувати структурні перетворення, які відбуваються у Польщі щодо поширення значення середньої школи. Відповідно виникає потреба в підготовці й навчанні вчителя на рівні, що значно перевершує той, який ще нещодавно вважався достатнім для викладання у початковій школі. Зрештою, велике значення для підвищення якості навчально-виховної роботи в загальноосвітній і професійній школі має рівень освіти самого вчителя. Важливе значення це має і з погляду громадських функцій, які виконує вчитель, особливо в сільській місцевості і в невеликих містечках. Таким чином, вимога навчання у вищих навчальних закладах учителів для шкіл усіх типів і рівнів має важливе значення не лише з погляду педагогіки, але й з громадського. Тому слід підвищувати рівень професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів у ВНЗ.

Вимога до якості процесу навчання. Така вимога потребує, з погляду Ч. Купісевича, активізації діяльності учнів у процесі навчання. Систематичне учіння передбачає засвоєння учнем певних знань, умінь і навичок завдяки оперативному їх використанню у формуванні в нього

нових або зміні існуючих форм поведінки. Цей процес веде до бажаних результатів, якщо учень активно і свідомо наближається до досягнення визначених, заздалегідь запланованих цілей. Тому розвиток активності учня як суб'єкта та її підтримка в процесі навчання – одна з головних умов його ефективності. З метою забезпечення цієї умови вчитель звертається до різних методів активізації учнів. До найбільш відомих належать такі методи і форми організації навчальної роботи дітей і молоді, як проблемне, проблемно-групове і програмоване навчання [7; 9].

Для активізації діяльності учнів у процесі навчання слід обмежити використання репродуктивних методів, на користь дослідницьких, евристичних методів. Саме останні методи, що полягають головним чином у залученні учнів до виявлення, формулювання і вирішення певних теоретичних і практичних проблем, разом з перевіркою отриманих рішень сприяють закріпленню знань і умінь, розвивають самостійність мислення і діяльності, формують інтерес до навчання.

Ч. Купісевич підкреслює, що ефективною формою активізації учнів постають групові заняття. Вирішуючи спільно проблему, складність якої виходить за рамки індивідуальних можливостей окремих членів групи, молодь вчиться співробітництву, розумному розподілу завдань, виконання яких призводить до вирішення проблеми, а також до раціональної організації праці і колективної відповідальності за її результати.

Інший спосіб активізації учнів пов'язаний із привчанням їх до систематичного контролю й оцінки отриманих у ході навчання результатів. Звичайно, самоконтроль, самооцінка повинні сприяти корекції допущених помилок, чого не можна досягти за відсутності зв'язку цих ланок з іншими етапами вирішення проблеми. Саме в процесі контролю й самооцінки учні вчаться розмірковувати над різними проблемами, навчаючись побудові доказів і аргументації. Крім того, у деяких випадках вони мають можливість здійснювати емпіричні верифікації власної позиції. Завдяки цьому створюються умови, які сприяють формуванню і розвитку самостійного мислення учнів шляхом цілеспрямованого створення для них відповідних ситуацій.

Вимога оптимального використання сучасних дидактичних засобів. Ця вимога також пов'язана з вимогою всезагальності навчання. Його реалізації, як наголошує Ч. Купісевич, сприяють і "традиційні" навчальні посібники, і сучасні дидактичні засоби: навчальні фільми, слайди, магнітофонні стрічки, кодоскопи, телебачення в замкнутій системі, а також навчальні програми радіо і телебачення. Такий багатий арсенал засобів дозволяє модернізувати навчально-виховну роботу. Це вимагає від учителя оволодіти сучасними дидактичними засобами навчання. Нині педагоги оволодівають мультимедійними засобами, інноваційними інтернет-

технологіями та інтернет-ресурсами, що сприяє подальшій модернізації педагогічного процесу та підвищенню якості освіти.

Ще одним засобом модернізації процесу навчання, окрім названих, могло б стати вдосконалення шкільних і вузівських підручників. У цьому напрямі вже здійснюються наукові пошуки як у Польщі, так і в Україні. Так, завдяки аналізу змісту традиційних підручників установлено, що їх можна значно поліпшити, наприклад, вилучивши з них зайвий матеріал, виправивши занадто важкі або не зрозумілі для учнів фрагменти тексту тощо [6, с. 333].

На основі аналізу зарубіжного і польського досвіду Ч. Купісевич виділяє загальні тенденції, що відбулися в системі освіти:

- подовжено термін загального навчання, чим віддалено на пізніший період важкий момент вибору учнями напрямку подальшого навчання або професійної діяльності;

- спостерігається "зближення" змісту загальної і професійної освіти;

- введено принцип програмної єдності елементарної і середньої освіти: обидва ступені збагачені можливістю диференціації навчання за допомогою поступового введення ряду факультативних предметів або за допомогою розвитку позакласних і позашкільних видів занять;

- організовані різні види допомоги (наприклад, вирівнювальні групи і класи, так зване багаторівневе навчання, індивідуальні консультації і т. ін.) для посередніх учнів, при цьому визначальним є положення про те, що така робота потрібна для перетворення елітарної середньої школи у доступну школу;

- у процес навчання введено сучасні методи, організаційні форми і засоби, включаючи навчання, що забезпечується комп'ютером, з метою підвищення його ефективності;

- докладено зусилля до того, щоб середня освіта двох рівнів забезпечувала підготовку молоді до життя, професійної діяльності, до подальшого навчання. Саме ця множина завдань, що традиційно висувається перед спеціальною освітою, і досі є найважливішою не вирішеною проблемою.

Поширення освіти пов'язане зі зростанням потреби ринку праці у фахівцях усе більш високої кваліфікації, прагненням забезпечити можливість набуття професії випускниками середніх шкіл, які не вступають до вузів, що призводить до збільшення професійно-технічних закладів [6, с. 336].

Усе більш привабливим стає навчання у вищій школі як наслідок суспільно-господарського, науково-технічного і культурного прогресу в промислово розвинених країнах. Значно зросла кількість студентів, що працюють, а також осіб, що проходять перепідготовку за допомогою різноманітних форм післядипломного навчання, внаслідок чого вища

освіта все більшою мірою постає школою не лише для молоді, але й для дорослих. Однак потреба у фахівцях з вищою освітою визначається запитами ринку праці, а також зміною характеру професійного навчання, яке стає однією з найважливіших, а не останніх ланок системи освіти, як це було раніше. При цьому функції вищої освіти не можна зводити тільки до професійного навчання, оскільки воно має не менш важливе значення і для задоволення різноманітних непрофесійних потреб та інтересів людей. Ч. Купісевич зазначає, що постійно збільшується і кількість жінок, які прагнуть отримати вищу освіту. Наприклад, у Польщі вона вже становить більше 50 % загального числа тих, що навчаються, а на деяких напрямках – навіть 90 % [6, с. 338].

Останнім часом навчання у вищій школі є предметом інтенсивної модернізації, що виявляється зокрема у формі автоматизації деяких дидактичних дій або в сучасних умовах упровадження тестів (повторення матеріалу, контроль і оцінка результатів роботи студентів, формування практичних умінь за допомогою спеціальних тренінгових пристроїв і т. ін.) та їх комп'ютеризації. Це має велике значення для подальшого розширення сфери освітньої діяльності вищих шкіл, зокрема через різні форми навчання на відстані. Отже, Ч. Купісевич прогнозував розвиток дистанційної форми навчання.

Проте, на думку вченого, залишаються і певні невирішені питання: як узгоджувати масовість вищої освіти із забезпеченням її найбільш високого рівня? Які кроки слід зробити, щоб довести сучасну модель вищої освіти в Польщі, засновану на формулі "магістерство кожному студентові", до відповідності з фактичними кадровими запитами суспільства й культури, що не завжди збігаються з цією моделлю? Від вирішення цих проблем залежатимуть результати роботи школи завтрашнього дня.

Таким чином, сучасна школа реалізує поставлені перед нею навчально-виховні цілі і завдання в рамках свідомої співпраці, що організується з іншими освітніми установами й організаціями, і бере на себе обов'язки координатора різних виховних дій, спрямованих на дітей, молодь і дорослих.

Погляди відомого польського вченого Ч. Купісевича не втратили своєї актуальності і в наш час. Ідея неперервної освіти – нагальна і потребує подальшого вивчення і впровадження. Усе більше досліджень в Україні, що здійснюються на основі діяльнісного, акмеологічного, андрагогічного, інтегративного та інших підходів, присвячено цій проблемі. Ідеї Ч. Купісевича продовжують розвиватися в педагогічних працях українських учених та в практичній діяльності педагогів.

Список використаних джерел та літератури

1. Бабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения: общедидактический аспект / Ю. К. Бабанский. — М. : Педагогика, 1977. — 254 с.

2. Божович Л. И. Этапы формирования личности в онтогенезе / Л. И. Божович // Вопросы психологии.— 1979.— № 4.— С. 23–24.
3. Божович Л. И. Изучение мотивации поведения детей и подростков / Л. И. Божович.— М. : Педагогика, 1972.— 351 с.
4. Данилов М. А. Дидактика / под общей ред. Б. П. Есипова. / М. А. Данилов, Б. П. Есипов.— М : Изд-во АПН, 1957.— 518 с.
5. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения : в 2 т. / Я. А. Коменский.— М. : Педагогика, 1982.— Т. 1.— 486 с.; Т. 2.— 576 с.
6. Куписевич Ч. Основы общей дидактики / Ч. Куписевич ; [пер. с польск. О. В. Долженко].— М. : Выс. шк., 1986.— 386 с.
7. Kupisiewicz Cz. Metody i pszykłady programowania dydaktycznego / Cz. Kupisiewicz.— Warszawa, 1971.
8. Kupisiewicz Cz. Niepowodzenia dydaktyczne. Przyczyny i niektóre środki zaradcze / Cz. Kupisiewicz.— Warszawa, 1972.
9. Kupisiewicz Cz. Nauczanie programowane w praktyce szkoły podstawowej / Cz. Kupisiewicz.— Warszawa, 1971.

***Oleksandra Dubaseniuk. Modernizacja systemu oświaty w kontekście idei
znanego polskiego dydaktyka Cz. Kupisiewicza***

W artykule przeanalizowano poglądy znanego polskiego dydaktyka Cz. Kupisiewicza stosownie modernizacji systemu oświaty oraz kierunków podwyższenia efektywności procesu nauczania: obowiązkowość nauczania i wychowania, ustawiczność edukacji, horyzontalna i pionowa „przechodność” systemu oświaty; wielostronne możliwości nauczania i wychowania, obszerny profil przygotowywania, gętkość systemu oświaty.

***Oleksandra Dubaseniuk. The Educational System Improvement in the
Context of the Famous Polish Pedagogue Cz. Kupisewich Ideas***

The article analyzes the views of the famous Polish pedagogue Cz. Kupisiewicz about the educational system improvement and the ways of increasing educational process efficacy: obligation of education, continuity of education, horizontal and vertical practicability of the educational system; comprehensive possibility of education, wide profile of preparation and flexibility of the educational system.